

שמעתתא עמיקתא

גליון קפ"ח – פ' חקת ה'תשע"ד / קהילת "חניכי הישבות" - רמות ב' האם צנצנות קפה חייבות טבילה

חובת טבילת כלים

הלוקח כלי מן העכו"ם צריך להטבילו במקוה של מ' סאה, כמבואר בעי"ז (נהג) **ובטשו"ע** (יו"ד רס"ו קכ). ואיתא שם דאין חייבים טבילה מדאזי אלא כלי סעודה העשויים ממתכת והם צורכי סעודה.

כשאינו יודע האם הכלי מבית הרושת של ישראל

וכלים שאין יודע אם יוצרו בבית חרושת של ישראל או של עכו"ם, כתב **בחזו"א** (יו"ד סי' לו ס"ק טו) דאזלין בתר רובא דהם של עכו"ם, וכלי הכלי להטבילם בברכה. **ובאג"מ** (יו"ד ח"ב סט"ו ח) כתב דכלים שמתפקים שמוא יוצרו בבית חרושת של יהודי וקנה אותם ממוכר ישראל, אם אי"א לברר, יש להטבילם ללא ברכה, וכלי זכוכית שהוא חייב מדרבנן אם אי"א לברר אי"צ טבילה כלל כשיש טרחה גדולה להטבילם, ואם אפשר לברר צריכין לברר אף בשביל הברכה. ועיין **בתשורת שי** (סי' עד) **ובמבית לוי** (יו"ד טבילת כלים עמ' קמז אות א).

ויש לדון אם חייבים להטביל קופסאות שימורים או צנצנות קפה וכדו', אשר בדרך כלל הם מיוצרים עיי' חברות שבעלותם של עכו"ם.

האם כלי אחסון חייבים טבילה

והנה לענין כלי אחסון מצינו **באיסור והיתר** (שער נח אותיות 19 - 19) כתב חת"ב דמשפך של ברזל ודאי צריך טבילה אעי"פ שאין שותין ממנו ואינו אלא להכשיר אוכל, ואפי' הגדולים הרבה, מאחר שנוגע במאכל עצמו. ומה"ט צריך להטביל גיי"כ ברזאות של ברזל אפילו לא ישחה וישתה מהן לעולם, **וכן הכלים גדולים של מיני מתכות שומרין בהן יין** אעי"פ שאין שותין מהן יין, עכ"ל. ומבואר דכלי אחסון חייבים טבילה.

אלא דמצינו **בשכנה"ג** (סי' קכ בהגהת ב"י אות יח) שכתי' דהני חביות ידון של חרס המצופות באבר שמשמים בהם יין, אי"צ טבילה, דדווקא כלי סעודה בעו טבילה, ואלו חביות אין דרכם להשתמש עיי' האור כי אם להכניס בהן יין לקיום. ואעי"פ שהאוו"ה הני"ל כתב לחייב בזה, ואולי לא חייב אלא בכלל מתכות גמור דלכו"י חייבין בטבילה ובברכה, אבל בכלל חרס המצופין באבר דיש מהי' אי צריכין טבילה במצופין מפנים (ולא מבחוץ), כאלו חביות גדולות שאי"א להטבילם משתמשין בלא טבילה, ולפי"ז המצופות באבר מבית ומוחוץ דהוו ככלי מתכות גמור צריכים טבילה, עיי"כ. והביאו **ברע"א** (שם על ט"ז א). ומבואר דס"ל דבשעת הדחק יש לסמוך דכלי אחסון אי"צ טבילה כל דאיכא עוד צירוף להחל.

ובבית יהודה (ס"ט ב ד"ה ונחזור לדון) כתב דצלוחיות (בקבוקים) כיון דאין שותים מהן כמו כוסות, וגם אין מבשלים בהם כמו קדירות, לא חשיבי כלי סעודה, דהרי אינן עשויין אלא לקיום היין, ודמו לחביות וכיוצא דמכניסין בהן לקיום דלא שייכא בהו טבילה, משום דבעינן **תשמיש שיהיה דבר המכשירו ומתקנו לאכילה**. ואין להקשות מדין המשפכות והברות של ברזל דצריכין טבילה, אעי"ג דאינן עשויין לא לשתייה ולא לבשל. ושאני התם דשייד שימושן בשעת שתייה כדי להמשיך להן עיי' ומוכרחין הם, והוי"ל כבישול על האש דזהו תיקון של הכשר השתייה, אבל הצלוחיות הנזכרות לא נעשו אלא לקיום היין, וכה"ג לא חשיבי כלי סעודה, ולא שגא גדולים לא שגא קטנים פטורים מטבילה, דהטעם הנאמר בפטור החביות הגדולות הוא שאין משתמשין בהן עיי' האור, ויש בפטור גיי"כ מהך טעמא אלו הצלוחיות, דהא ליכא תשמיש שאור ולא חזו לשותות מהן, עיי"כ. והביאו **ביד אפרים** (רו"ק קכ). **ובמסגרת השלחן** (על הקלו"ע כולל לו אות ח) כתב דעכ"פ אין לברך על טבילתם.

אולם עיי' **בערוה"ש** (אות לט) שמבואר דס"ל לחלק בין כלי אחסון גדול וכנידון של הכנה"ג, לבין כלי אחסון קטן דחייב טבילה. **ובבן איש חי** (שנה שניה מנחות אות ה) פסק דכלי קיום צריכים טבילה בברכה (ועיי"ש גליות ח) דמי"מ לענין חביות גדולות שהם כלי חרס מצופין פסק בהכנה"ג. ודעת **הגרשו"א זצ"ל** (שש"כ פ"ט דפו"ח הגה מד) שאם רגילים לאכיל איתם לשולחן הוי"ל כבקבוק יין, דאף שרק מוזגין ממנו לכוס ואין שותין ישר ממנו טעון טבילה, וגם אפשר שהמסגרת השלחן נתכוון רק לכלים גדולים אשר גם במטבח רגילים להעביר מהם לכלים קטנים יותר, ולצורך הסעודה משתמשים רק בקטנים. ומעתה יוצא דכלי אחסון כצנצנות קפה וכדו', שדרך להשתמש בהם לעפעמים בהגשה על השלחן וכדו', חייבים טבילה, (אבל בלא"ה יש מקום להחמיר להטבילם ללא ברכה).

האם בית החרושת חייב להטביל צנצנות קפה וכדו'

והנה בית החרושת ראוי למלות כלים אלו מטבילים עיי"מ למכור אותם בתכולתם, דאינן אלא כלי סחורה שפירוים מטבילה, ואינם בכלל כלי סעודה כמבואר ב**שו"ע** (סי' קכ). ושוי"מ שכן דעת **הגר"ק שליט"א** (חוט שני חוה"מ עמ' פנ אות ג).

האם הקונים חייבים להטבילם

אלא דלענין הקונים לפי מש"כ לעיל לכאורה חייבים להטביל כלים אלו מחמת פניהם הם משמשים ככלי סעודה. אולם איתני יש לדון בזה דהרי כלים אלה עומדים בעיקר לשימוש חד פעמי, וכלים כאלו פטורים מטבילה וכמ"ש **האג"מ** (יו"ד ח"ג סי' כג) (וכן דעת **המנחת אצחק** (ח"ה סי' לב) **והאז נדברו** (ח"ז סי' עא).) וכן נוהגים להקל כמ"ש **בתשבות והנהגות** (ח"ד סי' קצב).

ושוי"מ דידעת **הגר"ש זצ"ל** (קונטרס הלכות טבילת כלים לה"ג ישראלזון זצ"ל אות לה) להחמיר בכלים חד פעמיים. ומי"מ אף לדעתו י"ל יהודה להקל בני"ד, וזה עיי"פ סברת **המהרי"ל דיסקין** (קו"א אות קלו ד"ה דע ענד) שכתב דבקונה כלי עם משקה אי"צ לשפוך המשקה ולהטבילו, דשב ואל תעשה הוי ולא נקרא שימוש, עיי"כ. ולפי"ז אינו מחויב לרוקנו ולהטבילו. בפרט דיש לצרף סברת **העביר מהם לכלים קטנים מטבילה**. (ומי"מ דעת **הגרשו"א זצ"ל** (ספר טבילת כלים פ"ד הגה טו

 די"ח וכן שמעתי, ומחייש דפוס ישן ח"ב סי' טו) דלאכול מתוך הכלי ודאי חשיב השתמשו, ועיין עוד שם לענין להעמידו על האש. ועיין עוד בספר **טבילת כלים** (פ"ג הגה כד) בשם בעל האג"מ הוצאה נחשב השתמשות).

מיהו מטו בשמייה **החזו"א** (טבילת כלים פ"ד סוף הגה כ) דקופסאות שימורים שנוצרו עיי' גוי **באפי"ד** שגבר נוספת להקל בהו וכמ"ש **הגרשו"א** (בשמוען), צריך להוציא מתוכם את כל תכולתם. וכן כותב **תשבות והנהגות** (ח"א סי' תמו-תמוט) בכלל מתכות נגיפי **באורות שבת** (ח"א פ"ב סוף הגה ח) דעיי' החזו"א סמוך על דברי המהרי"ל הני"ל יעד' שעת הפתיחה"י).

ולפי דבריו קיי' בנ"ד דיש להחמיר. ומי"מ נראה דהמנהג להקל כהמהרי"ל דיסקין. וכן דעת **הגר"ק שליט"א** (חוט שני עמ' רכ אות ו עמ' ריש ווהח"מ שם עמ' ג).

ובלא"ה לענין קופסת שימורים דהוא כלי סתום לגמרי ולא חזי לשימוש כלל ללא פתיחתו, כתב **הגר"ק שליט"א** (חוט שני שם עמ' רכ) דלפי המבואר **בחזו"א** (אר"ח סי' נא ס"ק יא) שכלי סתום מכלל צד לא נחשב לכלל, מקרי עשייתו עיי' ישראל ואינן טעונים טבילה.

וכן דעת **הגרשו"א זצ"ל** (שש"כ ח"ג פ"ט סו הגה י), וכתב דאף אם נאמר שיש לצוסת שימורים תורת כלי גם כשהיא אטומה, מי"מ הפותח את הקופסה פטור מטבילה ל"כ כאשר דעתו להשתמש בה לצרכי סעודה, משום שנעשה הכלי ראוי לשימוש רק עיי' ישראל. וכ"כ **בצ"ח** (ח"ח סי' כד) נגיפי **במחיש** (תנ' ב- ג) סימן סח אות א) שכתב דבקבוקי משקאות הנלקחים מגויים, ובשעת הקנין נותנים סך של ספך עבור הבקבוק הפגומה יע"רבוין, אין זה חשוב כפקדון. אבל מי"מ נראה דכל זמן שאין דעתו ליקח את הבקבוק לעצמו להשתמש בו ככלי סעודה, אף אם נאמר דחשיב רק כדעתו לחזור ולמוכרו לחנוני, מי"מ כלי סעודה לא הוי וחשיב רק כמשתמש באופן ארעי בכלי שעומד לסחורה, עיי"כ.

האם מותר להחזיר העודף צנצנת לא טבולה

אלא דאם נפטור מטבילה מטעם המהרי"ל דיסקין הני"ל, יש לעיין האם מותר להחזיר את העודף מהשימוש, די"ל כבכה"ג הוי שימוש בקום ועשה דמחייב טבילה. ויתרה ראיתי **בתשבות והנהגות** (ח"א סי' תמו) שאכן כתב דבקידוש מצוי בשנאר יין ומוסיפין עוד יין לתקן שלח יתה גנום, ושוב מחזירים היין לבקבוק, ובכה"ג יש לחייב טבילה.

אולם נראה דהעיקר כמ"ש **השש"כ** (פ"ט הגה מד בתדוש) בשם **הגרשו"א זצ"ל** שאם הוציא את הקפה מהקופסה, ואינו משתמש בכל מה שהוציא, מותר להחזיר את העודף לקופסה אעי"פ שלא טבל אותה, דאף בכה"ג לא נחשב שימוש בכלל סעודה להצריך טבילה, אלא כהמשך המצב הקודם, וכאילו הוא מחזיר לתוך ערימת קפה שבתוך עטיפת נייר. ומכיון שבלא"ה מבואר במסגרת השלחן דבקבוק שאין משתמשים בו ככוס וגם אין מבשלין בו, י"ל דלא חשיב ככלי סעודה ואין לברך על טבילתו, לכן בני"ד יש לסמוך דאי"צ טבילה, אלא שעומד להשתמש אחי"כ בקופסה להחזיק בה קפה או כל שאר צורכי סעודה, לכן בני"ד יש לטבילה בלי ברכה, וכני"ל בשם מסגרת השלחן, עיי"כ.

כשמייחד הכלי לשימוש רב פעמי

ומעתה יוצא דהרוכש קופסת נס קפה, בקבוק יין וכדו', אי"צ לרוקן הכלי ולהטבילו. אלא דאכתי יש לדון כשאחר שימוש מיוחד איתו לשימוש רב פעמי, האם חייב טבילה. דלא מביעא לדעת המהרי"ל דיסקין דבכה"ג יש לחייב טבילה, אלא אף לדעת האג"מ ודעימתי דכלל חד פעמי אינו חייב טבילה לע"מ האם מייחדו לשימוש רב פעמי אפשר דחייב. וכן דעת **הגר"ק שליט"א** (עמ' ריש אות ו) דאם משתמש שימוש חוזר צריך להטבילו עם ברכה. **והאז נדברו** (ח"ז סי' עג) כתב דבכה"ג **מסתמא צריך טבילה**.

אולם דעת **האג"מ** (ח"ב סי' ו' וס"ט קלו) לפטור, משום דהכלי נתבטל למשקין, ונמצא שלא קנהו מעכו"ם כלל ורק אצל הישראל נעשה ל"כ, שלכא עיי' דין טבילה, ואף אם היו כלים שלא נעשו ביחוד להכניס שם המשקים ולמוכרם יחד, ואחי"כ הכניס לתוכן המשקין ונפן, אף באופן זה נתבטל הכלי למשקין, עיי"כ. וכ"כ **בתשבות והנהגות** (שם וס"ו תמו) עיי"פ המהרי"ל דיסקין. וכן פסק **החלקת יעקב** (יו"ד סי' מד).

-מסקנא דדינא-

ולמעשה יוצא דצנצנות אוכל (נגון צנצנות קפה וכדו' הנרששות בחנויות) וקופסאות שימורים, מעיקר הדין אינן חייבות טבילה עד שתגמר תכולתן. וכן המנהג (ולדעת החזו"א צריכים טבילה). אלא דאם רוצה לייחד הצנצנות לשימוש חוזר ראוי להטבילם ללא ברכה, בפרט אם הם ממתכת החייבת טבילה מהי"ת (עי בזה בגליון קפ"ו). וקופסאות שימורים ככה"ג המחמיר תבא עליו ברכה.

האם לדינא מלאכה שא"צ לגופה אסורה מדאורייתא או מדרבנן

כתב המחבר (סי' רס"ד סי"ג) אין מדליקין נר לשבת אלא משמן המשוך אחר הפתילה, ולפיכך אין מדליקין בופת ולא בשעוה ולא משמן העשוי מצמור גפן ולא באליה ולא בחלב, וכן אין מדליקין בעטרן מפני שריחו רע ויניחנו ויצא, ולא בצירי מפני שריחו נודף שמוא יסתפק ממנו ונמצא מתחייב משום מכבה.

והנה אין יסתפק מהחזק ע"מ להריחו וכדו', מלאכת היסבוי היא מלאכה שא"צ לגופה, ואפ"ה כתב המחבר דיתחייב משום מכבה. ולכאז' מוכרת דס"ל דמלאכה שא"צ לגופה אסורה מדאורייתא, וכרעת הרמב"ם (פ"א מהל' שבת ה"ין דפסק כו') יהודה דמלאכה שא"צ לגופה חייב עליה.

וכן בסי' רס"ה ס"א כתב המחבר - אין נותנים כלי מנוקב מלא שמן ע"פ הנר כדי שיהא נוטף בתוכו, גזירה שמוא יסתפק ממנו ויתחייב משום מכבה.

והיינו דמ"ל מלאכה שא"צ לגופה אסורה מדאורייתא.

וכ"כ שם המג"א (סי' רס"ה ס"ק א) ויתחייב משום מכבה - היינו להרמב"ם שפסק כו' יהודה דאמר מלאכה שא"צ לגופה חייב עליה, ועי' סימן רע"ח. ומ"מ אף לר' שמעון אסור. עכ"ל.

אולם בסי' ש"ח (סי"ח) כתב המחבר - ושאר שרצים אינו חייב העובל בהם א"כ יצא מהם דם, והצדק לצורך חיוב שלא לצורך או סתם פטור אבל אסור, ולהרמב"ם חייב וכן בש"ל ד"ש (כ"ז מהל' מחבר - כתב המחבר - דגלת המונחת בבית מקום שזריים ניוקקו בה יכול לכבותה בין אם היא של מלכה בין אם היא של עץ, והרמב"ם אוסר בשל עץ.

וכתב הברכי"ם (ש"י ס"ק ה"ן - דמון כתב בסתם דשאר שרצים אם עין שלהם לצורך או סתם פטור, אלא דאחי"כ כתב להר"מ חייב, וידוע שהוא תופס כסברא שכותב בסתם. עכ"ל. וכ"כ בערוך השולחן (סי' שש"ז סכ"ג ושל"ד סי"ב) דהטור והרמב"ם פסקו כר"ש.

ואי"כ תקשי דברי המחבר בסי' רס"ה ורס"ח דכתב דהמספק מן השמן מתחייב משום מכבה, אעי"ג הדיו מלאכה שא"צ לגופה, וצ"ל כמ"ש המהרי"ש בסי' רס"ה (על המניא הנוטין דמה שסיים המג"א "ומי"מ אף לר"ש אסור", ר"ל דאעי"ג בדסימן שי"א וסוף סימן של"ד הביא הרב ב"י שם מחלוקת במלאכה שאין צריך לגופה, דהטור ויתחייב שכתב המחבר הוא לאו דוקא, כיון דלא נפקא מינה לדינא.

אלא דדברי הברכ"י וערוך השולחן, דהשו"ע ס"ל עיקר כדעה קמייאת דמלאכה שא"צ לגופה פטור עליה, לאו מילתא פסיקתא היא, דבפמ"ג סי' רע"ח (משב"ז ס"ק א) גבי הא דהשמיט המחבר דינא דדברי הנר החולה שאין בו סכנה, כתב - והטור פסק כר"ש, והמחבר השמיט זה רק בי"ש סכנה התיר, ובסי' של"ד סינף כ"ז דעה ראשונה בסתם מלאכה שאינא צריכה לגופה פטור, אמנם מדכתב והרמב"ם כתב אין הוצר לומר דפסק כדעה ראשונה כה"ג. עיי"כ. (ובספרו ראש יוסף (שפת ל"ג) כתב דמהא דהשו"ע הזכיר דינא דדברי הנר בחולה שיש בו סכנה, מוטע בעדאין סכנה אסור, דפוסק כו' יהודה לכאו', ועיין לדבריו בפרי מגדים).

וכ"כ בסי' של"ד (משב"ז ס"ק כ"א) - ולר' יהודה מלאכה שא"צ לגופה חייב הטור (רע"ח) ושאר פוסקים קשה ל"ה שמעון, וכלי חייב ז"ל פוסק כו' יהודה, המחבר לא הכריע בכאן, אף עיי' דיעה ראשונה בסתם, מדכתב והרמב"ם כ"ל דהוה ואי"ו במקום אבל, וכמו אבל הרמב"ם אוסר ולא הריע.

וכ"כ **בכללים** [אות ל"ח] - והיכא שכתב שם החולק - והרמב"ם כתב, כ"ל הדיו כמו אבל הרמב"ם, והל' י"ל כדעה ב'.

ואף העולת שבת נראה דס"ל דאין הכרע בזה דבריו המחבר, דהא בסי' רע"ח כתב המחבר דמותר לכבות הנר שבביל שישן החולה שיש בו סכנה, וכתב שם העו"ש (סי' א) - אבל אם אין שם סכנה אסור, אעי"ג דמלאכה שא"צ לגופה היא, משום דפסק כו' יהודה דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב עליה, או י"ל גם לר' שמעון דס"ל דפטור איסור מיהא איכא, ועיי"כ אל מקלין ביה בחולה שאין בו סכנה.

ומי"מ בין אי נימא דעת המחבר לא דמלאכה שא"צ לגופה פטור עליה, ובין אם נימא דהמחבר לא הכריע בזה, אכתי קשה דבסי' שבי"ח (סי"ח) כתב המחבר כסתמא דההוגו צפרניו, או תולש צינץ פורשי"ם בעור האצבע, בכלי חייב חטאת. וכן בסי' ש"ח (סי"א) שכתב דהנוטל שעור או צפרניו בלי חייב חטאת. ובחסי' ש"ז עיי' ד"ה אבל בכללן כתבו דהיינו כו' יהודה. וכ"כ הגר"א (סי' ש"ג סי"ב) דהמחבר כאן סתם כדעת הרמב"ם דהל' כו' יהודה במלאכה שא"צ לגופה.

וכבר הקשה כן בנקה"כ (יו"ד סי' קצ"ח על הטי"ז ס"ק כ"א) [דבסי' שש"ז הביא המחבר דעת הטור ודעת הרמב"ם, ואולי י"ל שבי"ח סתם דבכלי חייב חטאת. ונדחק ליישב דמ"ש המחבר בסי' שבי"ח דחייב, לא מיידי מדין מלאכה שא"צ לגופה, דינא קאמר, ונפק"מ בכה"ג שצריך לצפרנים.

והנה במג"א (סי' שכ"ח ס"ק ל"ה) ציין לדבריו בסי' ש"ג (ס"ו) ש"מ. והיינו דבסי' ש"ג ס"ק כ"ב הביא משמיה דהריב"ש (סי' שצ"ח) דהנוטל צפרניו חייב משום גזוז אע"פ שא"צ לצפרנים, דבמשכן היו גזוזים עורות תחשים אע"פ שלא היו צריכים לצפר. וכתב הפמ"ג (סי' שכ"ח א"א סי' ל"ח) דמשעור דעת המחבר כן דפסק בסי' של"ד מלאכה שא"צ לגופה פטור, ואפ"ה כאן חייב חטאת.

